

Budapestre vonatkozó újságcikkek

Szerző:

H. P.

Cím:

Régi magyar alakok

Forrás:

Pesti Hírlap

Bp.

(Hely)

1922. III/12

(Idő)

(Köt. v. füz.)

(Oldal)

Osztályozás

Tárgy

92

Hely

Schvarcz Gyula

Idő

"1922"

Személy

Székesfővárosi házinvomba 1922

Régi magyar alakok.

Schvarcz Gyula, tizenkilenc éves korában feltűnést keltett tudományos készültsége Angliában; élete végén büszkélkedtek vele a németek.

Berlinben laktam alatt bementem egy könyvesboltba, hogy valamit vásároljak, mikor bejött oda jellegzetes „bursch“-sipkában egy német Student. Azt kérdezte, nem jelent-e meg Julius Schvarcznak valami újabb filológiai munkája? Csakugyan volt ilyen raktáron, melyet megvásárolt az illető. Kérdésemre megtudtam, hogy a magyar Schvarczról van szó, mert azt hittem, hogy talán Németországban is van ilyen nevű tudós. Elcsodálkoztam az eset fölött. Mert hiszen Schvarczot ismertem személyesen, a munkáinak egy részét is olvastam, tudtam, hogy különböző tudományágakkal foglalkozik, de semmit sem tudtam arról, hogy filológiával is. Érdeklődni kezdtem a dolog iránt s megtudtam, hogy ezt a magyar országgyűlési képviselőt Németországban csakugy mint Angliában — de még Franciaországban is elsőrendű mesternek tartják a görög filológiában. Sőt még ó-görög nyelven is írt egy-két értekezést.

Schvarcz ifjkorában a geológiával kezdett foglalkozni, kivált azokkal az ásatag gerinces állatokkal, melyeknek csontvázait a különböző kő rétegekben fedezték fel s melyek abban az időben általános feltűnést keltettek. Alig volt 19 éves, mikor a londoni Chronological Institute előtt olvasta fel egy ilyen tárgyú értekezését, 21 éves korában pedig a Bordeaux-ban tartott tudományos kongresszuson egy másikat, melyet francia nyelven írt. Mindkét alkalommal tüntető szimpátiával hallgatták meg az idegen tudóst, aki csak ép hogy átlépett a gyermekkor határán s máris alapos buvárkodásra valló ismeretekről tett bizonyosságot. Egymás után adta ki hosszabb-rövidebb értekezéseit ebben a tudománykörben s különösen angol nyelven egyik legszorgalmasabb művelője lett a paleontológiának. A Föld belső melegéről írt angol értekezését, maga sir William Thomson, a tudósvilág büszkesége olvasta fel az angol tudóstársaság nagygyűlésén. Magyarul is írt néhány e tárgyú művet, például „a moulouguignoni ásatag ember állkapcsáról, melyet a természetvizsgálók nagygyűlésén mutatott be.

De ily tárgyú tanulmányai magyar nyelven csak értekezések alakjában jelentek meg. Nagyobb terjedelmű munkákat magyarul a közoktatásról kezdett először írni. Felölelte az egyetemi, közép- és népoktatás egész körét, reformálni akarta az iskolai rendszert, köteteket írt össze erről a tárgyról s megadatott neki az, hogy javaslatai közül sok ment át az életbe. Még nagyobb mértékben lett ez sorsa azoknak a munkáinak, melyeket az államtudományok különféle kérdéseiről írt. Így például ő volt az első aki a közigazgatási bíróság felállítását szorgalmazta, a választási visszaélések feletti bíraskodást a Kuriához kívánta utalni, az igazságszolgáltatást akarta választani a közigazgatástól s a királyi táblák decentralizációját is ő hozta szóba legelőször.

Ilyen nagy államtudományi munkásság és kézünltség mellett a parlamentben még sem tudott érvényesülni, noha többször volt képviselő. Oka az volt, hogy se pártember lenni nem tudott, se pedig nem tűrte a tudatlanok ellenvetéseit. Egy időben a függetlenségi pártához tartozott, de kilépett onnan. Nemeth Bercinek egy rossz tréfája miatt. Mikor ugyan is Schvarcz a pártértekezleten valamely kérdésben Bluntschlira hivatkozott, Németh — aki már una a hosszú vitát — illetlen megjegyzést tett Bluntschliról.

Schvarcz felugrott s ott hagyta nemcsak az értekezletet, de a pártot is.

Mikor Budapestre tette át a lakását, felejthetetlen esteket szerzett nekünk, akik baráti köréhez tartoztunk. Minden második héten felolvasó-estélyt rendezett a házában, amelyen nemcsak ő ült a felolvasóasztalnál, hanem rajta kívül még egy vagy két más tudós is. A felolvasás után ott tartotta a társaságot vacsorára is s kivált az étkelés utáni társalgás oly élvezetet nyújtott, aminőben csak ritka műveltségű emberek társaságában gyönyörködhetünk. Az egyik téli évad alatt Montesquieu-ról tartott sorozatos előadást; ezt később nyomtatásban is közzé tette egy alkotmányjogi könyvének részlete gyanánt. De az volt mint felolvasónak a hibája, hogy nem változtatta a tárgyát. A legtöbb hallgatója elfáradt, hogy hónapokon át folyton Montesquieu-ról kellett halla-

nia. S mikor Schvarcz a következő télen Chesterfield-ről kezdett felolvasni, a meghívottak nagy része unni kezdte a dolgot s nem fogadta el a meghívást.

Élete főművének, a demokrácia történetének, első kötete 1882-ben jelent meg „Die Demokratie von Athen“ cím alatt. E munkájában feldolgozta az egész irodalmat, mely a görögségre vonatkozik. A történelmi kritika módszerével megvizsgált minden adatot, szembe állított minden egymással ellenkező állítást és írt s kimutatta, hogy miben mi az igazság. A sisaktarajos hősokeket, kiknek személye iránt csak bámulatot tudtak kifejezni a német klasszikus iskola historikusai, bemutatta a maguk mindennapi életében felsorolva nemcsak erényeiket, de gyarlóságait is. Kimutatta, hogy a demokratikus intézmények, melyek befogadására nem voltak képesek a görögök, miként rontották meg az államot, hogyan lett egyre általánosabb a szavazati jog és a hatalom megosztása, míg végre bekövetkezett a tömeguralom, az ochlokrácia, sok esetben pedig a vagyonos osztályok kifosztása.

E munka megjelenése valóságos forradalmat idézett fel a görög történelemmel foglalkozó tudósok között. Akadtak azonnal olyanok, még pedig az elsőrendűek között, mint Gneist, Schäffle, Nerrlich, akik a legnagyobb magasztalással szóltak Schvarczról, de támadtak ellenségei is, akik a régi iskola tanait védtek s a nagy görög historikusokra hivatkoztak. Ezeknek Schvarcz azzal válaszolt, hogy szétvázta e historikusokat. Herodotosról kimutatta — görög források felhasználásával —, hogy pénzért hamisította a történetet, Athénnek kedvezett, mert megintek, Ko:inthust és Tébét pedig megrágalmazta, mert e városok visszautasították pénzbeli követeléseit. Thukididesnek felületességét Xenofonnak lába-

ságát vetette a szemére s mindkettőjükről bebizonyította, hogy nem szavahihetők. Sőt, a nagynak és elérhetetlennek hirdetett Aristotelesnek államtudományi botlásait is kimutatta.

Persze, egy ideig szörnyülködve olvasták Schvarcz polémiáit az előbbi iskola elsőrangú professzorai, de aztán sorra megadták magukat. Nerich, a berlini egyetem híres tanára, egyenesen oda nyilatkozott, hogy e könyv megírása a nagy tettek közé tartozik, melyekre büszkék lehetünk és hogy a mi Mommsen a római történetre nézve, az Schvarcz a görögre. Ami azonban az utolsó kijelentést illeti, ahhoz minden szerénység dacára is, legyen szabad hozzátoldani valamit. Schvarcz felülhaladja Mommsent is. A demokrácia történetének második kötetében (Die Massenwirtschaft in Rom) Schvarcz is azzal a tárggyal foglalkozik, melynek Mommsen szentelte egész életét — nem nehéz tehát összehasonlítani munkájukat. Alaposság tekintetében csaknem egyenrangúak. De aki elfogulatlanul ítél, annak be kell ismernie, hogy Schvarcz magasabb szempontból nézi az eseményeket, a történelem rugóinak keresésében

mélyebbre hatol be, előadása világosabb, egyszerűbb és amellett mégis választékosabb.

Es mi volt az elismerés, melyet Schvarcz egész élete munkájának fejében kapott? Öregségére kinevezték egyetemi tanárrá a budapesti egyetemen — talán négyezer forintnyi fizetéssel. De azért ne szegyenkezzünk a „művelt külfölddel“ szemközt; a németek még ennnyit sem tettek érte, pedig ők sokszorta többet köszönhettek neki. Megkérdeztem tőle egy alkalommal, hogy mit jövedelmeztek neki német nyelven írt művei? Csodálkozva nézett rám, nagy, kerek szellemes szemeivel, melyek kissé Shakespeare-re emlékeztettek:

— Hogyan gondolod te azt, hogy nekem e címen jövedelmem lett volna? En pontos számadásokat vezetek kiadásaimról és bevételeimről s számszerű adatot mondhatok. Német nyelven kiadott összes munkáimra — levonva a bevételeket — negyvenkilencezer forintot fizettem rá.

Ez az összeg akkoriban már egy szerény vagyonnak felelt meg. Ez volt a németiség részéről az elismerés!